

Nanofúzió

fúzió + lézer + nanotechnológia

T.S. Biró – NAPLIFE, NKFIH nemzeti lab program^{1,2,3,4,5,6}

¹ Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat Fizikai Kutatóközpont, Budapest

²University of Bergen, ³Szegedi Egyetem, Kvantumelektronika és optika, Analitikai Szervetlen kémia. ⁴Budapesti Műszaki Egyetem, Elektronikai technológia
⁵Debreceni Egyetem, Fogorvosi Kar ⁶ELKH Energiakutató Központ, MFA

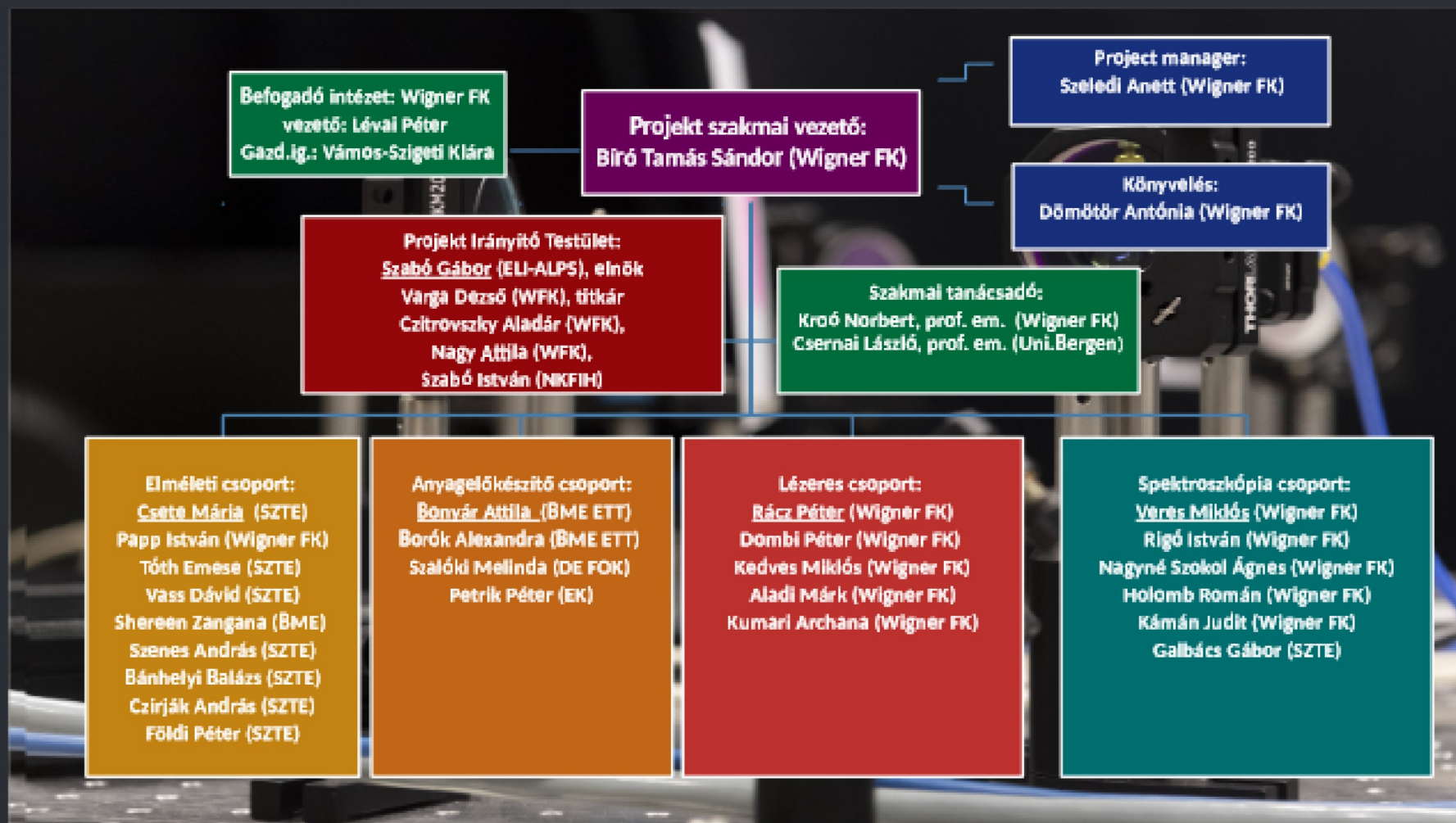

Magyar Tudomány Ünnepe, Kolozsvár, 2021. november 12.

A csapat

<https://wigner.hu/naplif>

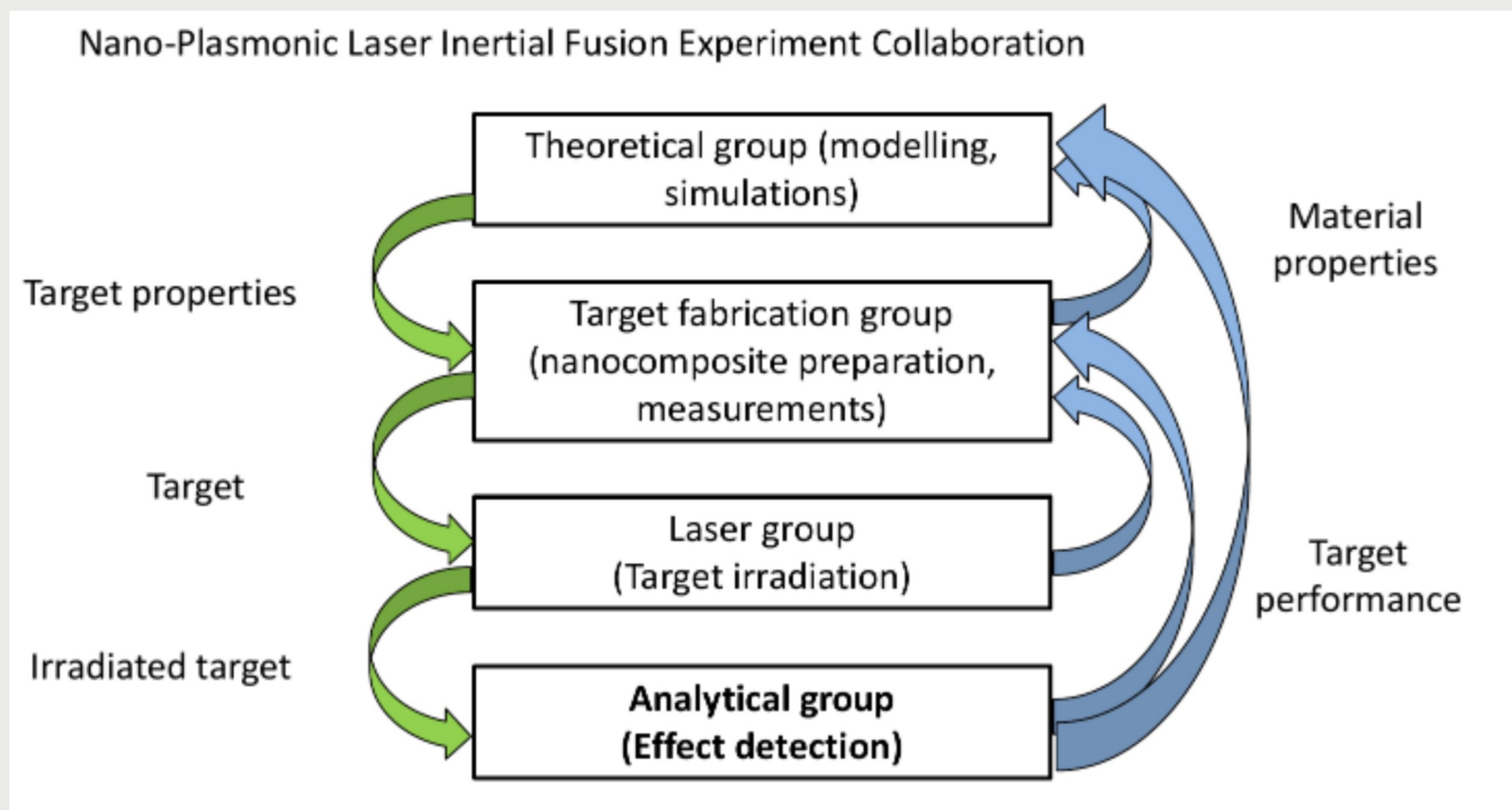

Munka-relációk

Kámán Judit:

Gold nanorods induced nanoplasmonic effect on structural changes during high intensity laser irradiation of UDMA polymer

Judit Kámán¹, István Rigó¹, Miklós Veres¹, Ágnes Nagyné Szokol¹, Péter Rácz¹, Márk Aladi¹, Miklós Kedves¹, Áttila Bonyár², Melinda Szalóki², Alexandra Borók¹, Zsolt Fogarassy², Mária Csete¹, László Csernai², Norbert Kroó¹, Tamás Biró¹

Három kérdés

- 1 Miért a magfúzió?
- 2 Mit csinálnak mások?
- 3 Mit csinálunk mi?

A Szent Grál

olcsó, tiszta és sokáig elég sok energia

- A magfúzió **természetes** folyamat
- A csillagokban kb. 13 mrd éve folyik
- Kis méretben lenne jó (van? nincs?)
- Szabályozható és nem szennyező módon

Az áramtermelés elvi forrásai

környezeti aspektusok

ember: 150 W, PAKS: 1.902.000.000 W

- Fa: 50 év alatt újul, szennyező
- Szén: nem újul, erősen szennyező
- Olaj: nem újul, szennyező
- Szél: megújul, szakadozó, hangszennyezés hatásfok 3%
- Víz: megújul, lokális, gátszakadás veszély tárolással 100 %
- Napelem: megújul, szemetet termel
- Maghasadás: nem újul, de újítható, szemetel
- Fúzió: sok üzemanyag van, rövid felezési idejű a szemét
termelt energia / tüzelőanyag magasan legnagyobb!

Szélerőmű

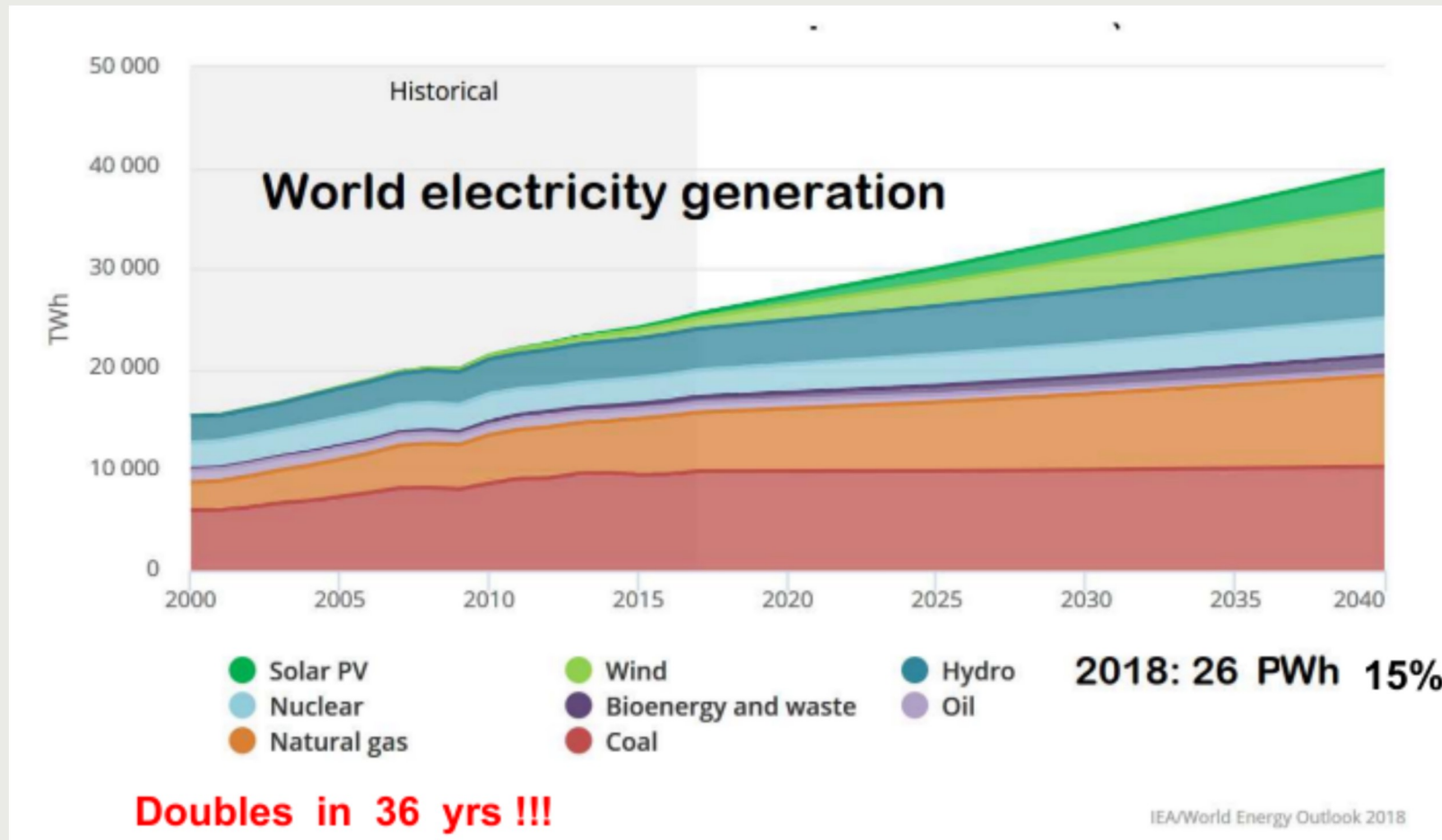

turbulencia → max 6 MW

Elektromos energia termelése

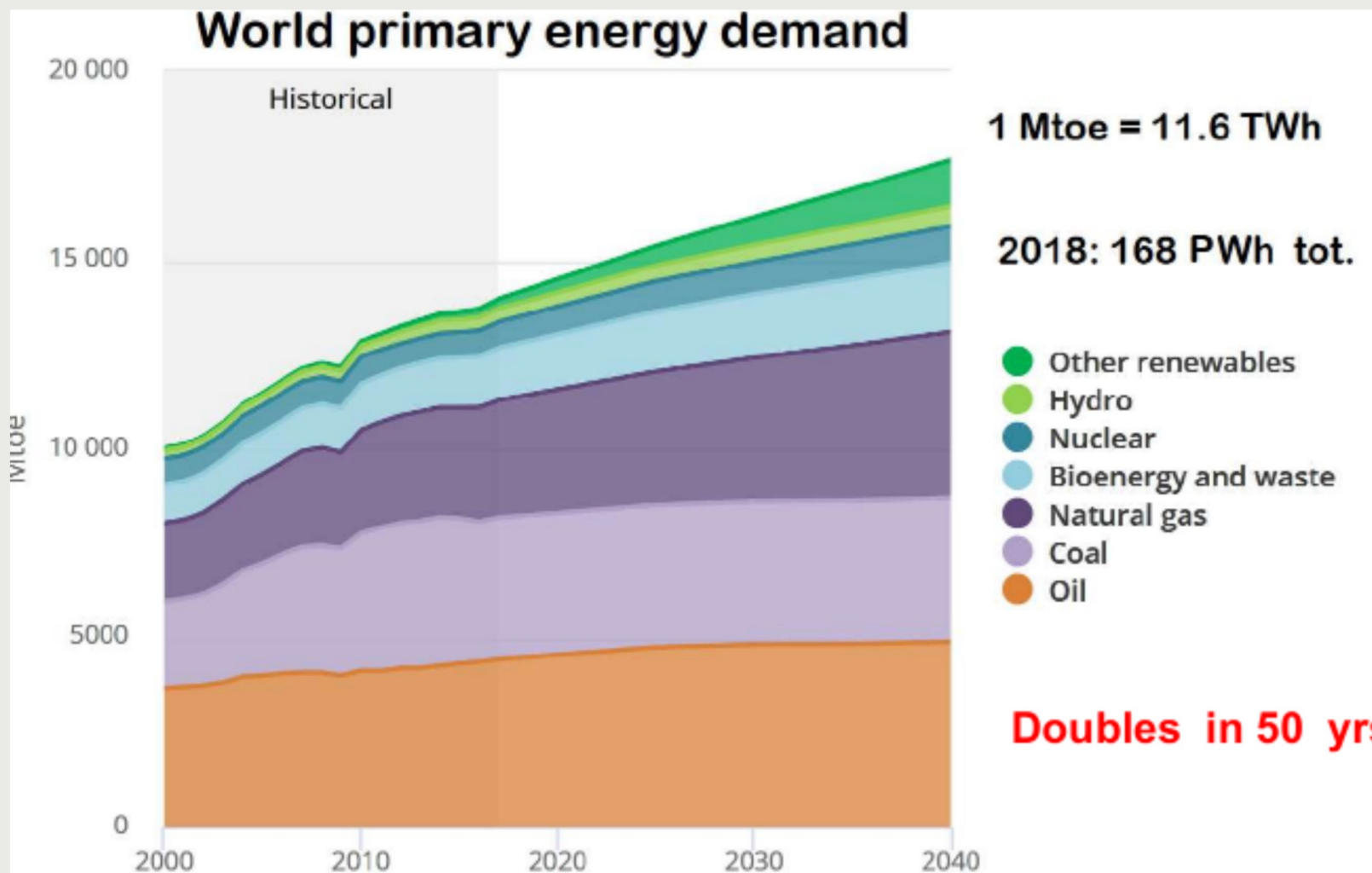
a források összetétele

Energiaigény

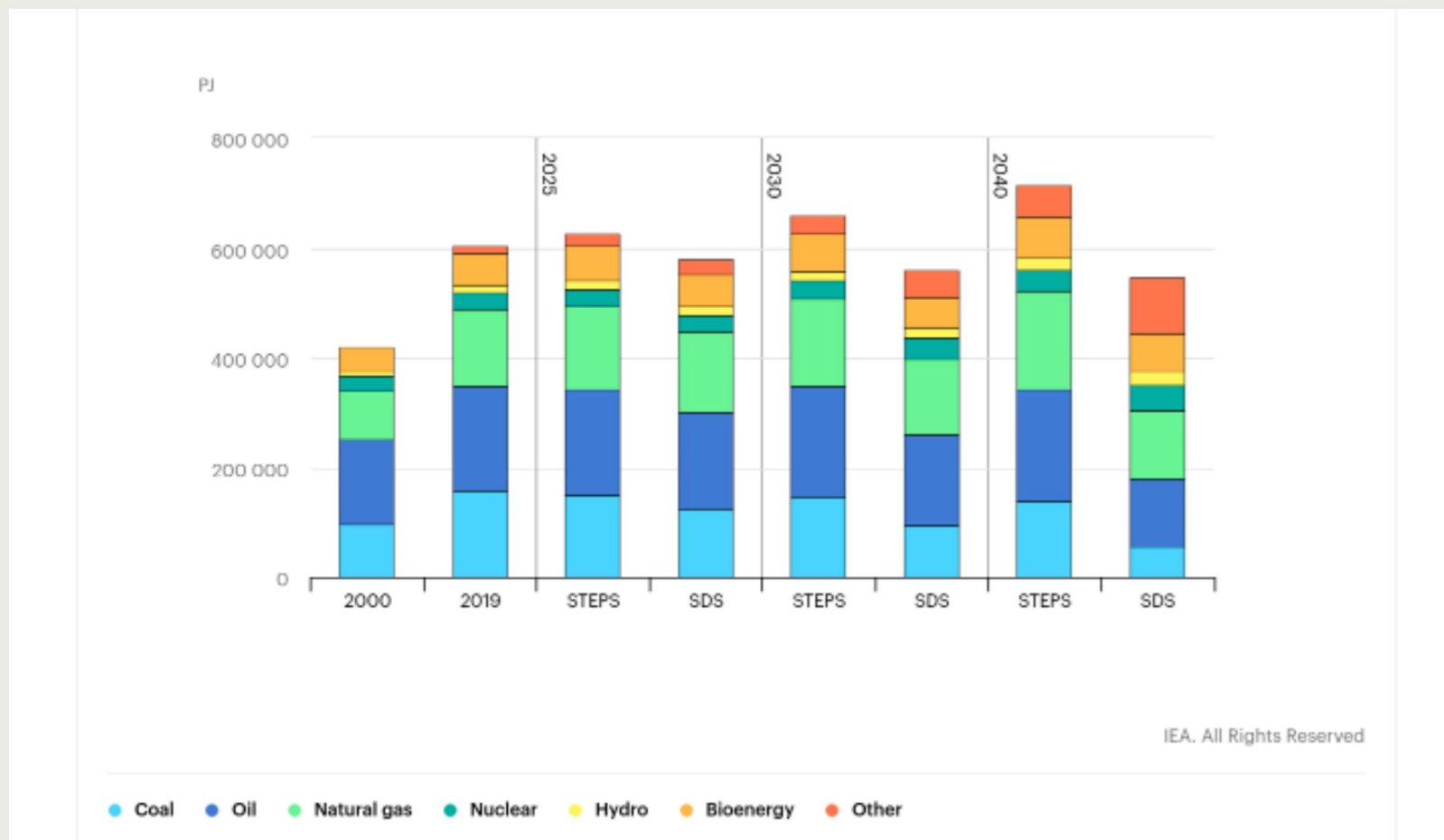
”Jósolni nehéz, különösen a jövőt illetően”

Energiaigény

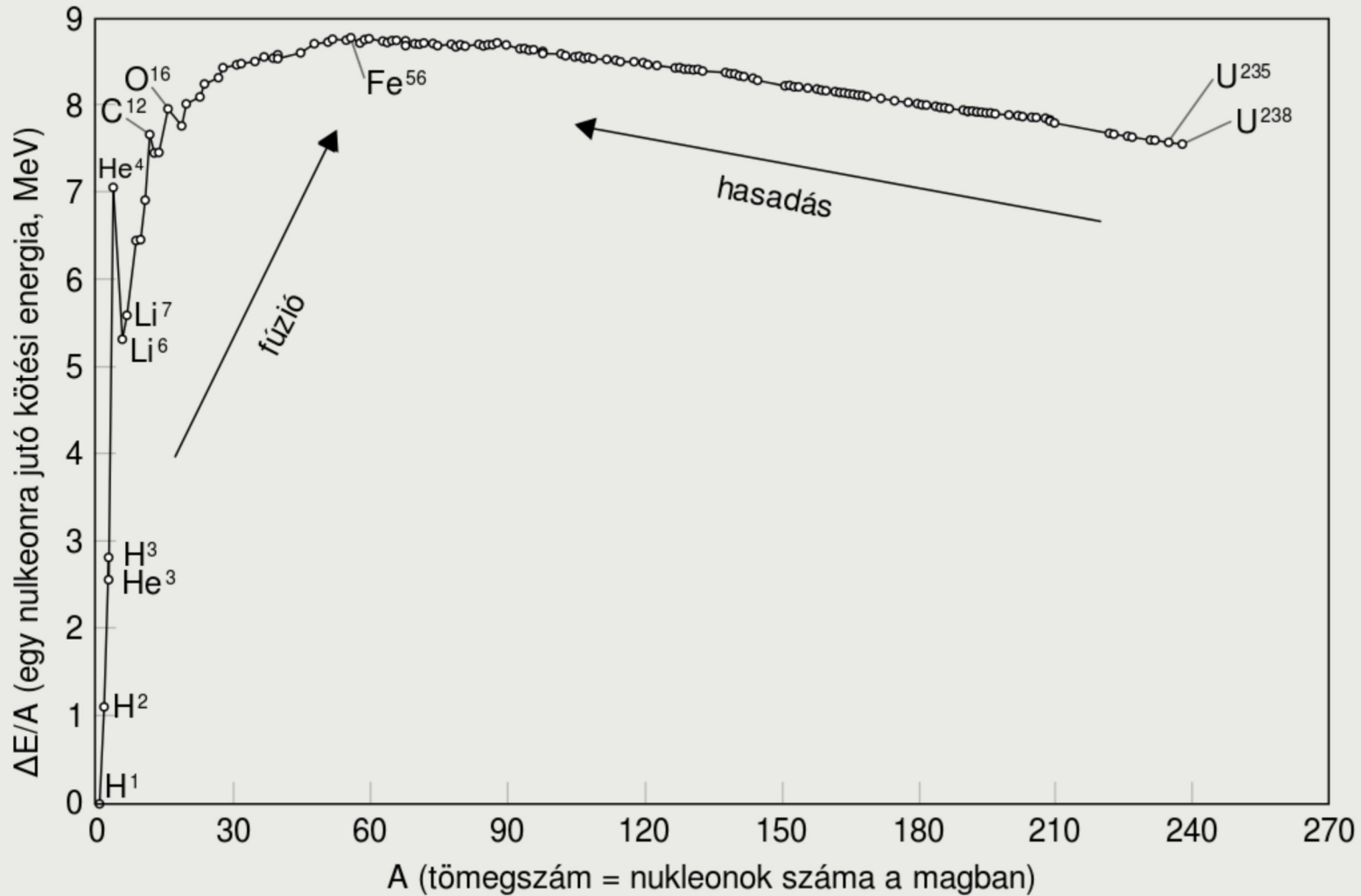
”Jósolni nehéz, különösen a jövőt illetően”

IEA. All Rights Reserved

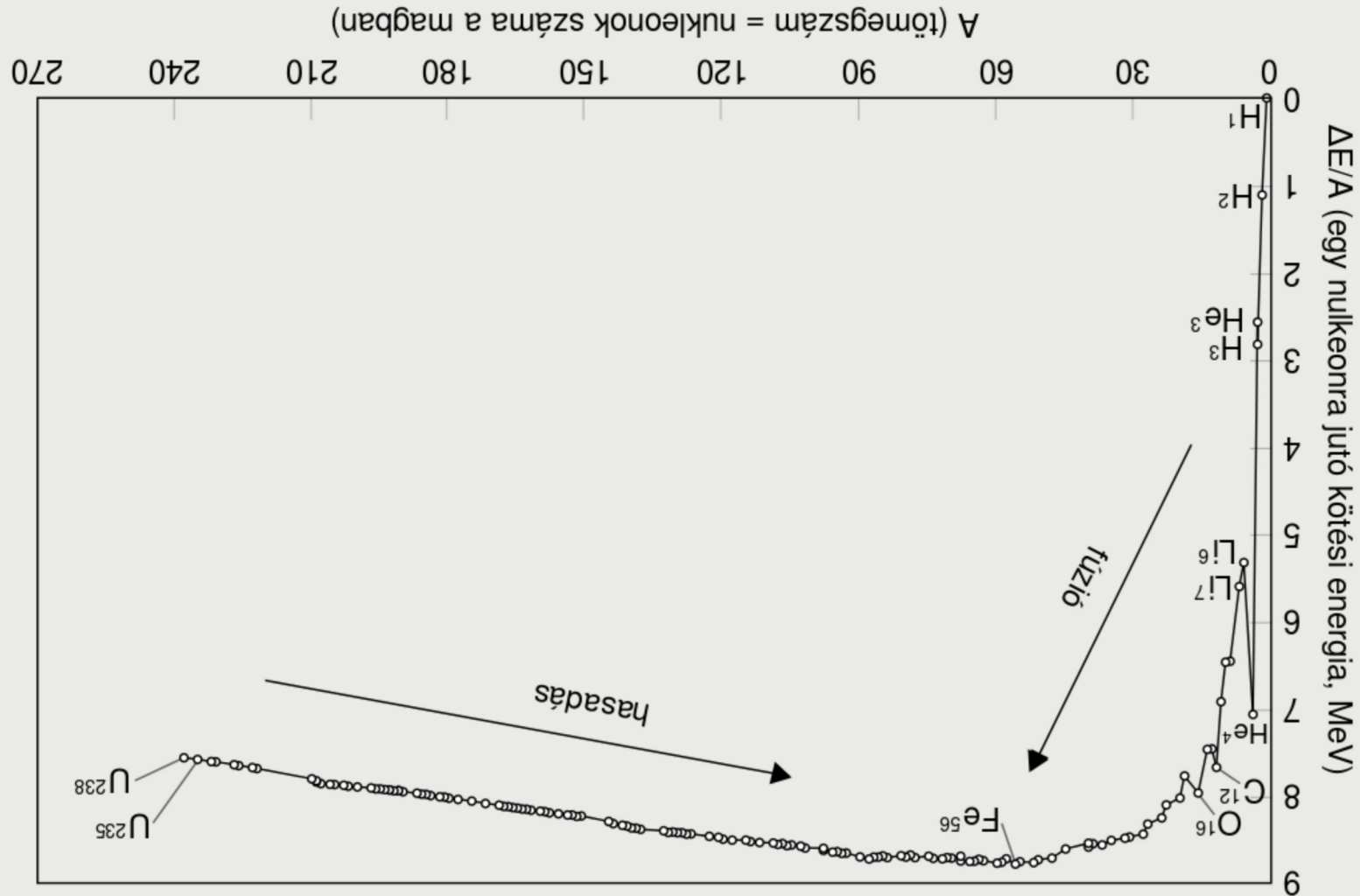
A magfúzió fizikai alapja

atommagok kötési energiája

A magfúzió fizikai alapja

atommagok kötési energiája

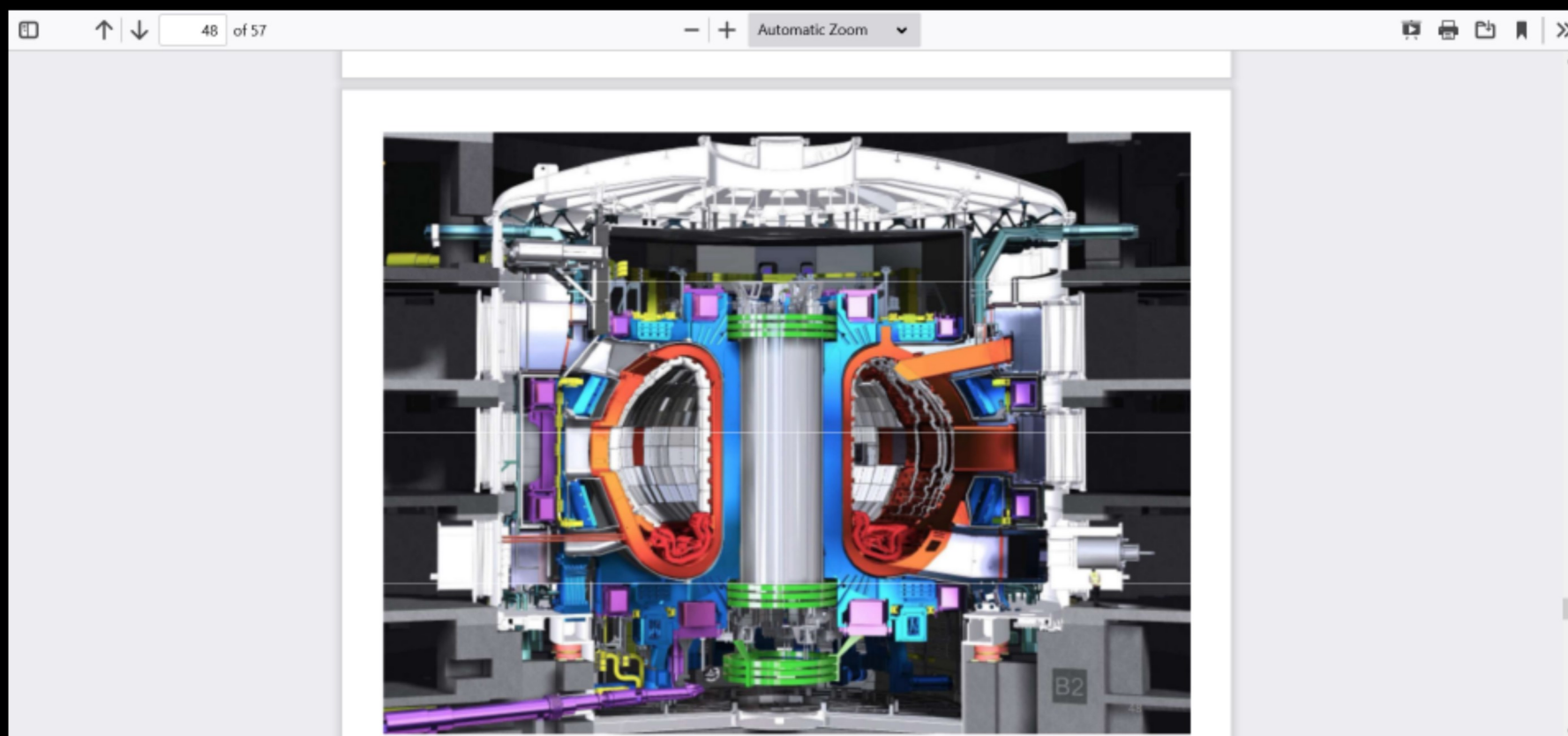

1. technika: Mágneses bezárás

ITER

1. technika: Mágneses bezárás tokamak

1. technika: Mágneses bezárás

Forró plazma: 150 M K;

Mágneses terek: tórusz (tokamak), csavart (sztellarátor)

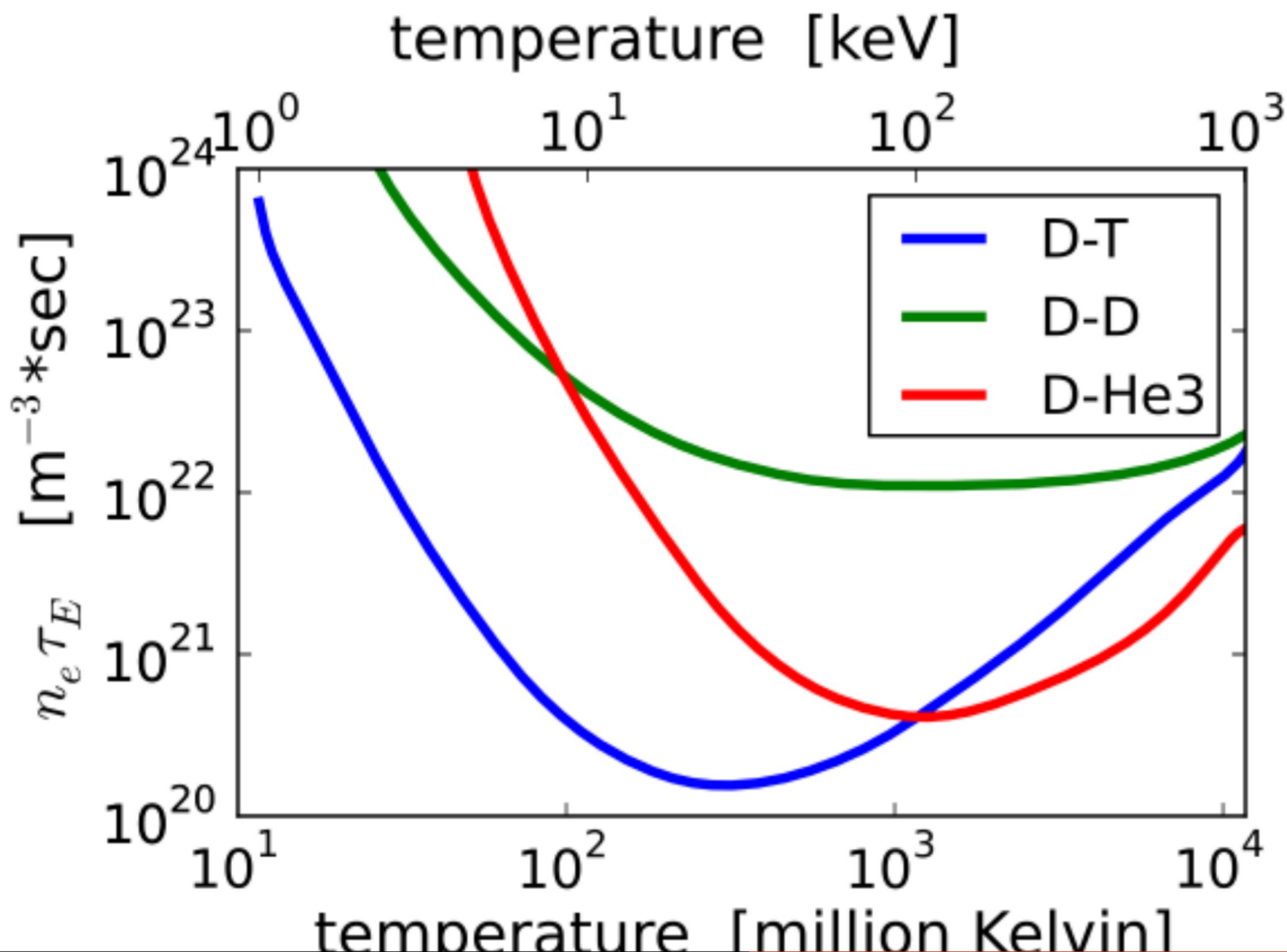
Stabilizálás: szupergyors videó felügyelet

Lawson kritérium: elérve 2000-ben 10-20 másodpercre

Instabilitások: önmagát lefojtja jó esetben

Lawson kritérium

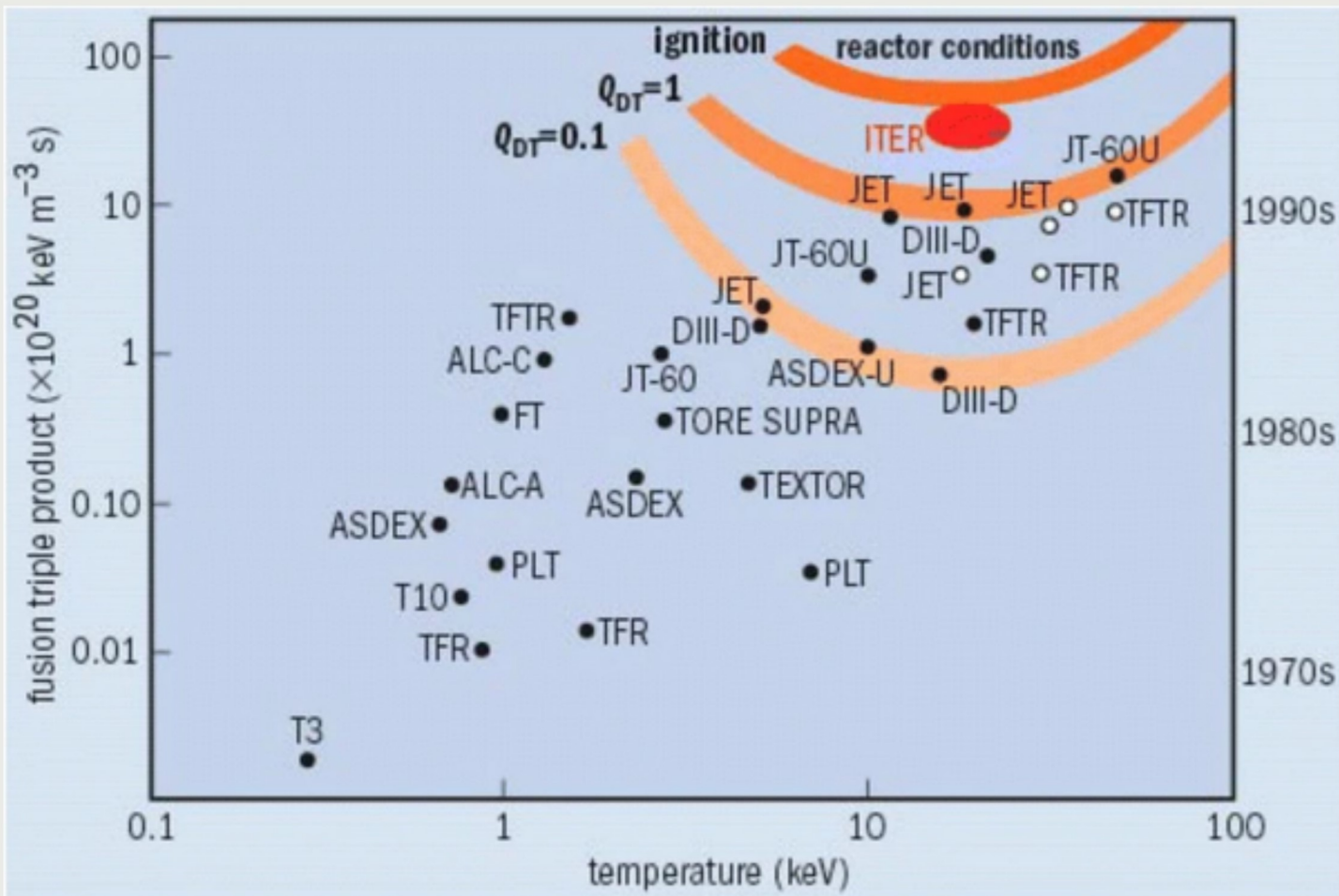
összetartási idő * sűrűség

Lawson triple product

összetartási idő * sűrűség * hőmérséklet

$$nT\tau_E \geq 3 \cdot 10^{21} \text{ sm}^{-3} \text{ at } T = 14 \text{ keV}$$

2. Technika: Tehetetlenségi fúzió a NIF-nél épület

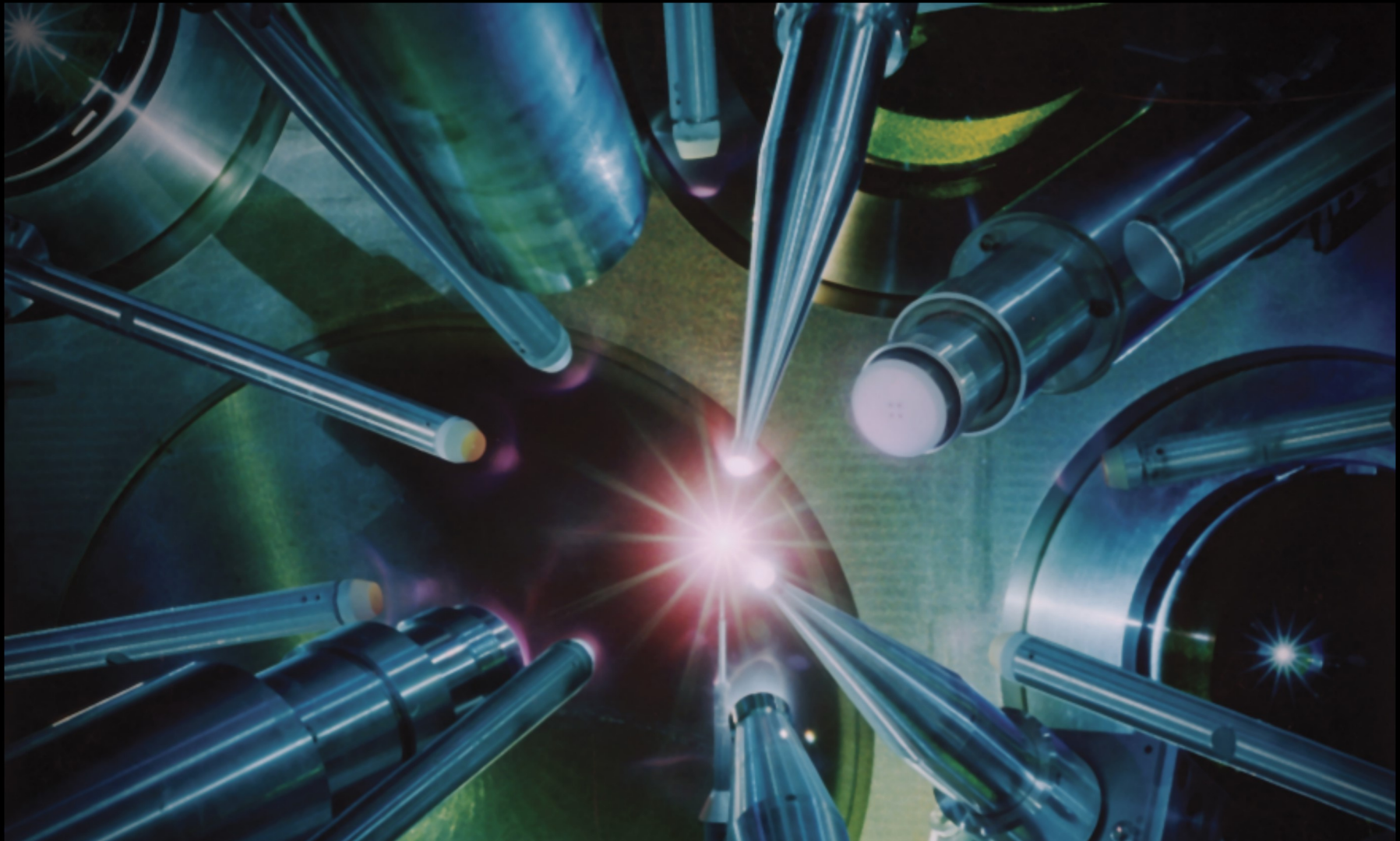
2. Technika: Tehetetlenségi fúzió a NIF-nél beemelés

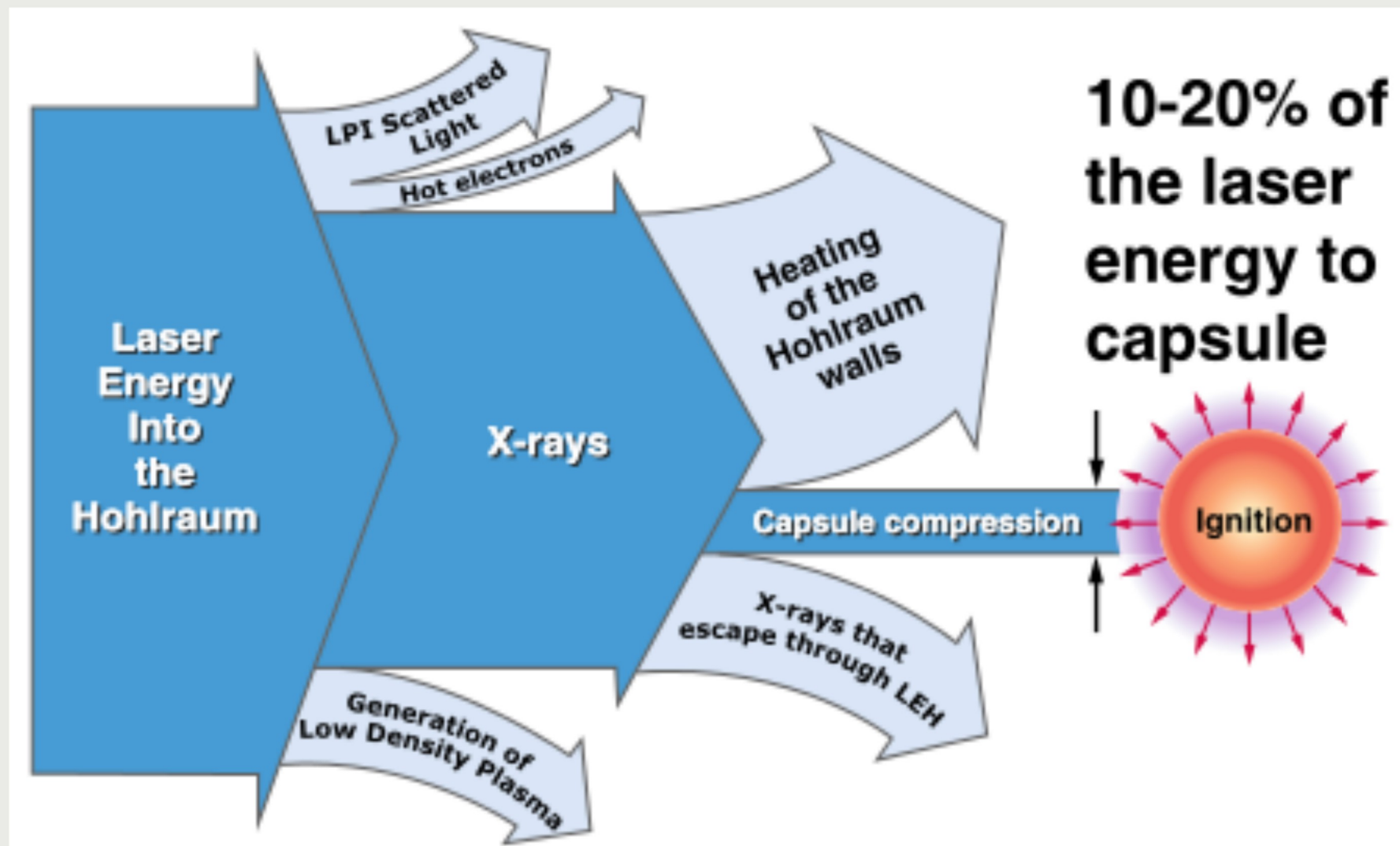

2. Technika: Tehetetlenségi fúzió a NIF-nél

192 sugár

2. Technika: Tehetetlenlégi fúzió a NIF-nél hatékonyság

2. Technika: Tehetetlenségi fúzió a NIF-nél

Rövid pulzus mód (10-20 ns tömörítés, 5 ns begyújtás)

Lézeres begyújtás a target legközepén (2021.Aug.17: 1.9 MJ ért oda, 1.35 MJ-t termelt)

Gömbszerű, soklézeres (NIF: 192 lézer á 1.8 MJ, csúcs 500 TW ps)

Raleigh-Taylor instabilitás

Lawson kritérium: a target közepén teljesül, de az égés lassan terjed kifelé, a tágulás a nagy nyomás miatt gyors, így a target nagy része nem gyullad meg

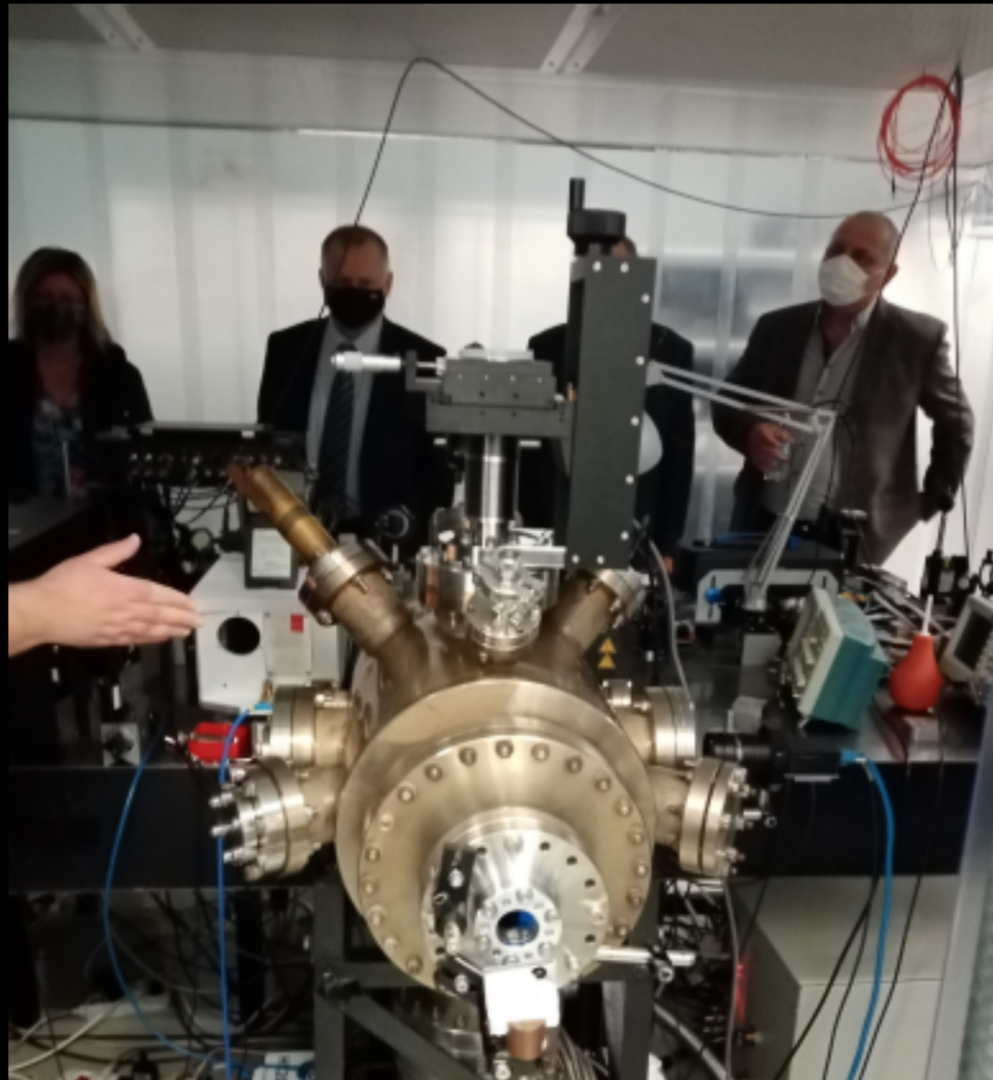
→ Bemenő 430 MJ, kimenő 53 MJ Aug. 2021

3. Egyéb technikák

- Kétoldali belövés (kínaiak, Bonasera)
- Lézeres gyorsítás (CERN AWAKE, GSI)
- Hirtelen törés, fraktális anyagok (LENR)
- Plazmonikus erősítés (sokan, de nem fúzióhoz)
- Szinkron begyűjtés (egyelőre elmélet; rövid impulzus kell hozzá)

3. Technika: a mi projektünk

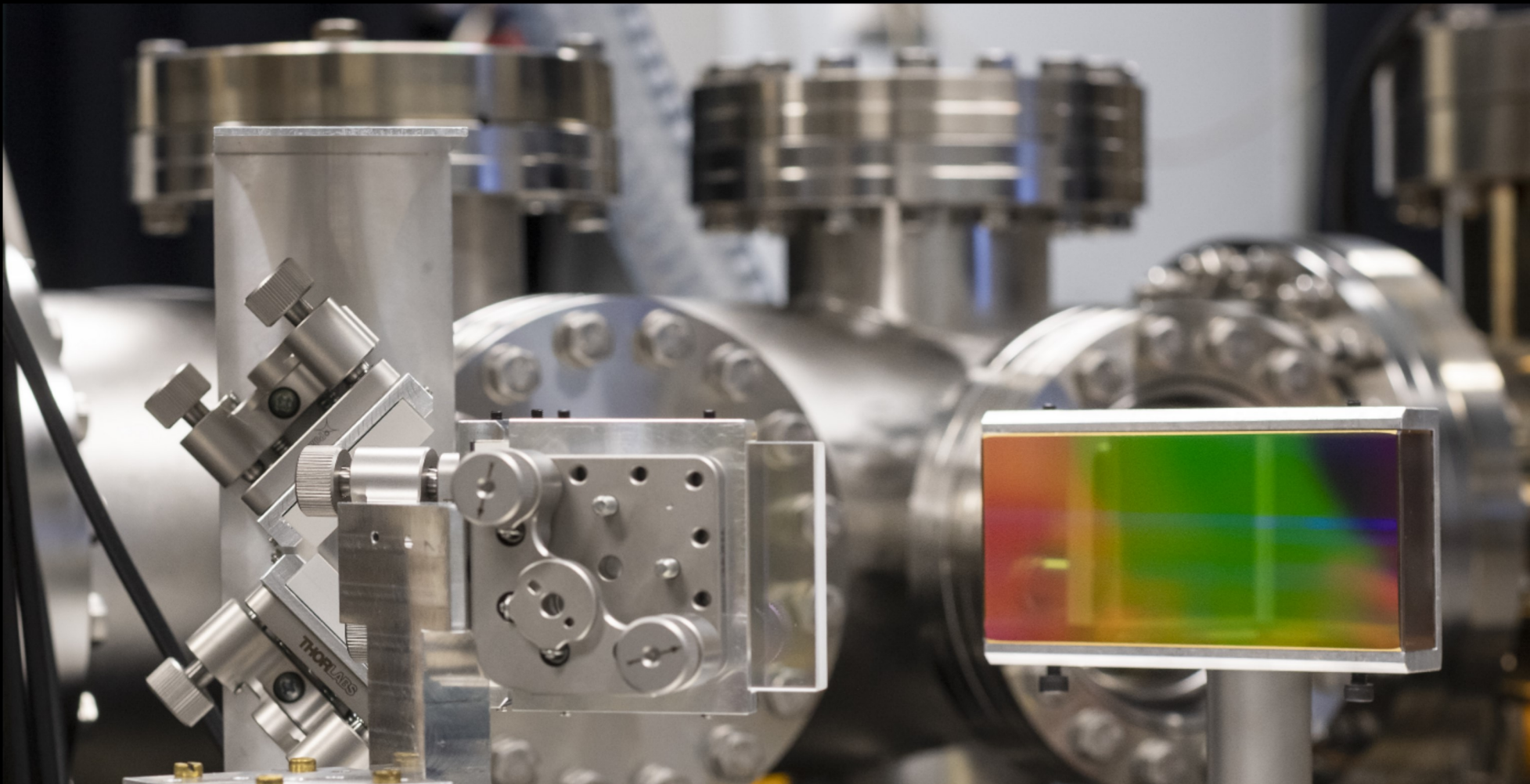
Wigner lézer vákumkamra

3. Technika: a mi projektünk

Wigner lézer vákumkamra

3. Technika: a mi projektünk

RMI lab lézerasztal

3. Technika: a mi projektünk

Wigner Raman lab

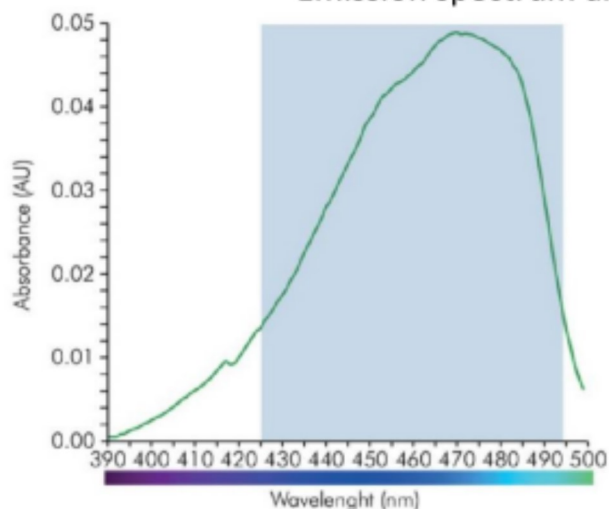

3. Technika: a mi projektünk

Céltárgy készítés

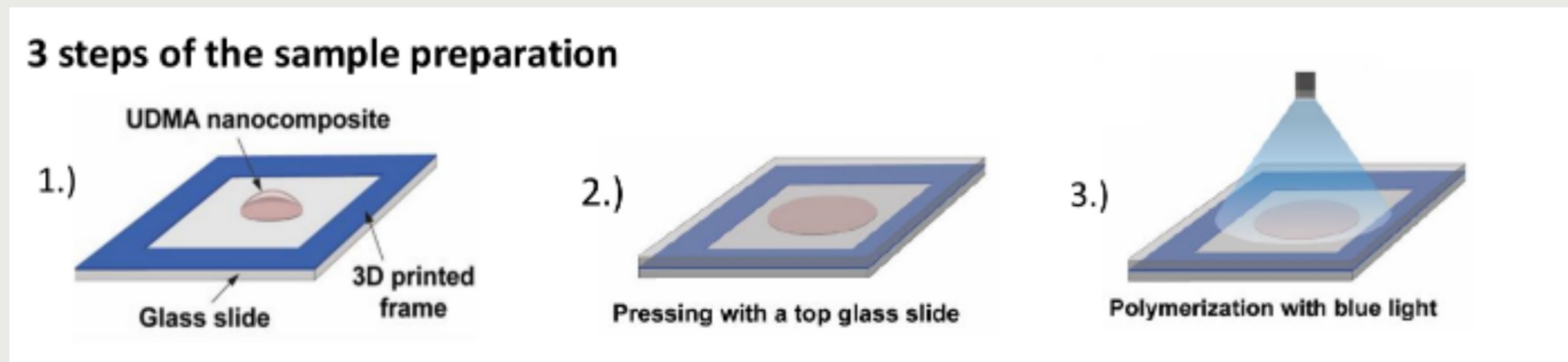
The selected polymer is **UDMA** (urethane dimethacrylate) with **TEGDMA** (Triethylene Glycol Dimethacrylate) dilution monomer, **CQ** (Camphorquinone) photoinitiator and **EDAB** (ethyl 4-dimethylaminobenzoate) co-initiator, which is a well-known mixture in dentistry.

Emission spectrum and equipment used for the photopolymerization

3. Technika: a mi projektünk

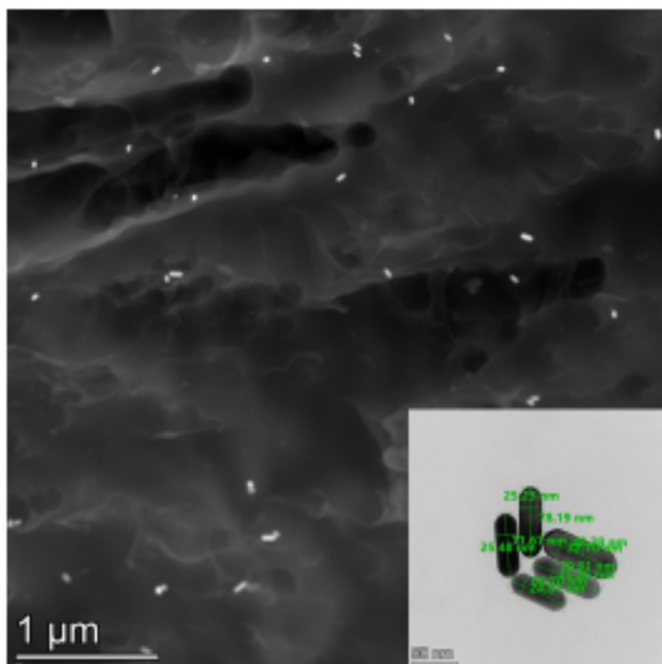
Céltárgy készítés

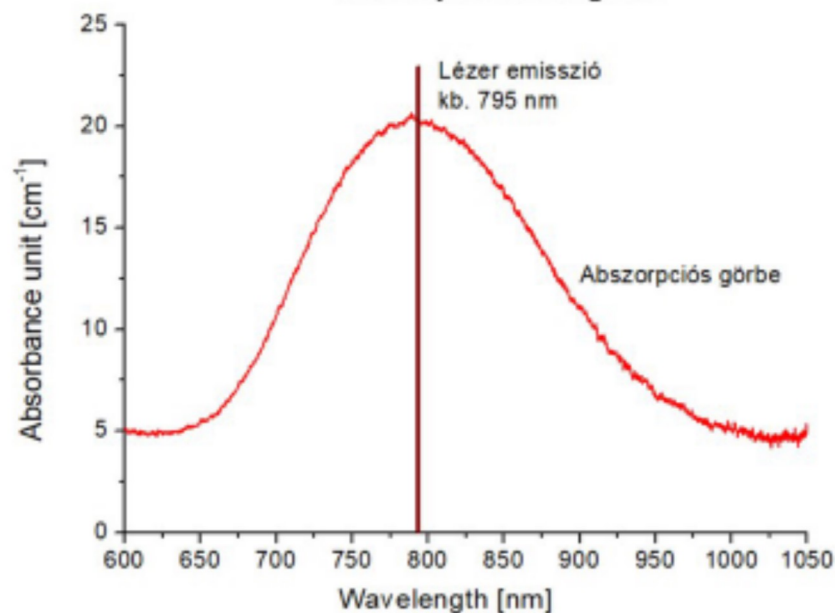
Nanorudak polimerben

Au in UDMA

A polimer mátrixba ágyazott arany nanorudak TEM
(transzmissziós elektronmikroszkópos képe)
A kis kép a nanorudak külön (szűrűn), szintén TEM kép.

A nanokompozit abszorpciós görbéje, optikai spektroszkópiával mérve. Az elnyelési csúcs már a lézer emissziójára van hangolva.

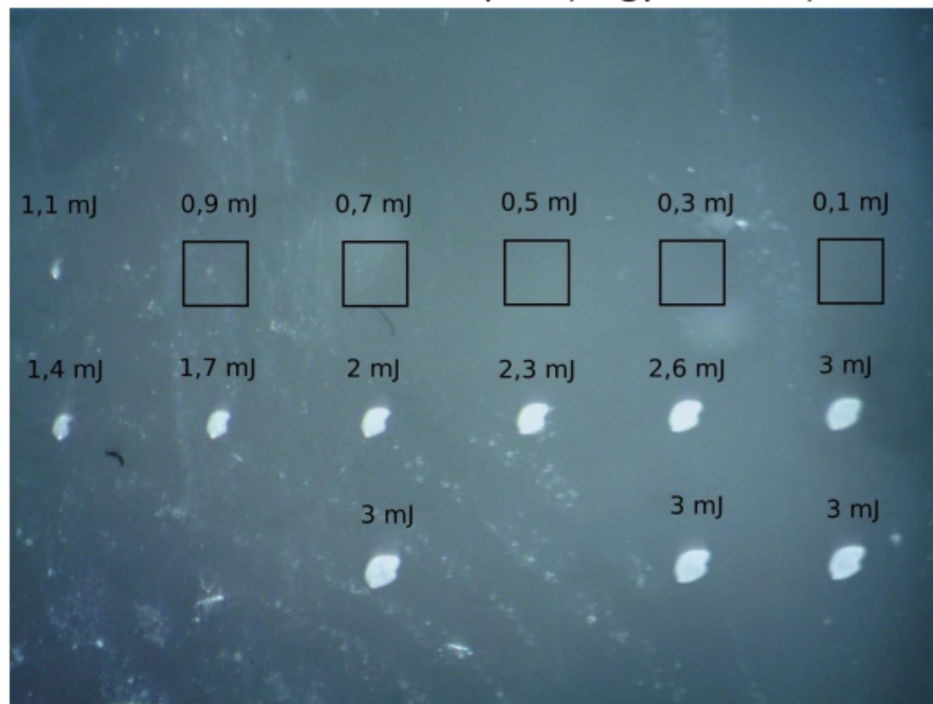
Nanorudak hatása: plazmonikus erősítés

Első kísérleti eredmények

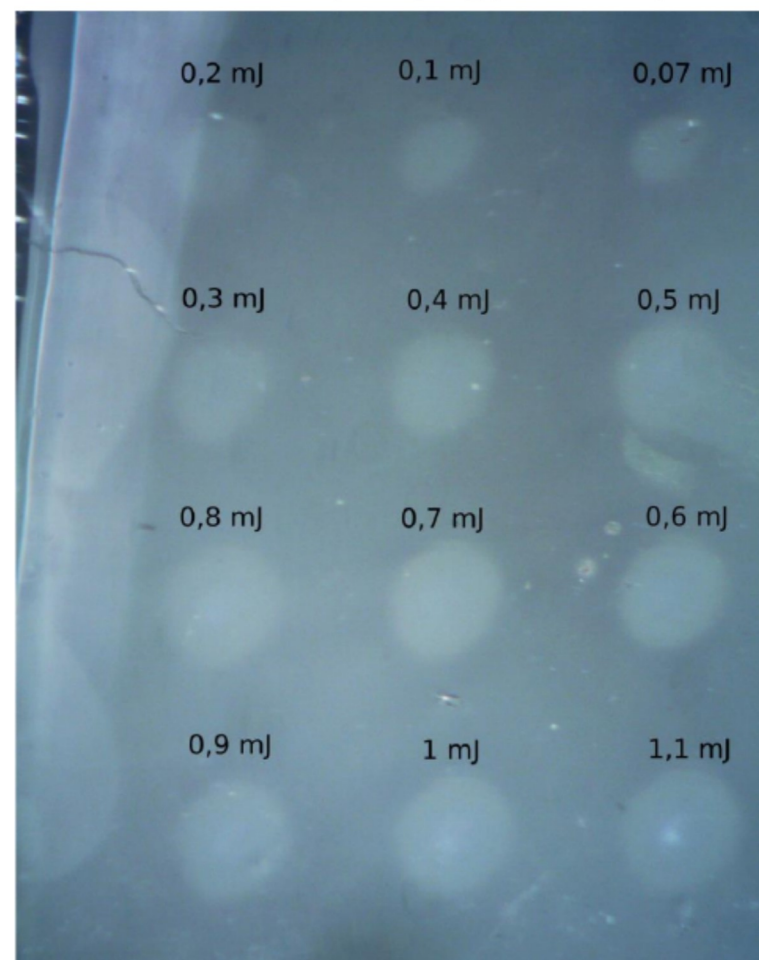
300 fs-os lézerimpulzusok

A FÉNY ELÉRI AZ ARANY NANORÉSZECSKÉKET!

Nem dopolt (nagyítás: 30x)

Dopolt (nagyítás: 40x)

Nanorészecskék
lézersugár irányú
eloszlása!

Fokusz: 85μ átmérőjű
Impulzus: 300fs
Intenzitás: max. $\sim 4 \cdot 10^{14} \text{W/cm}^2$

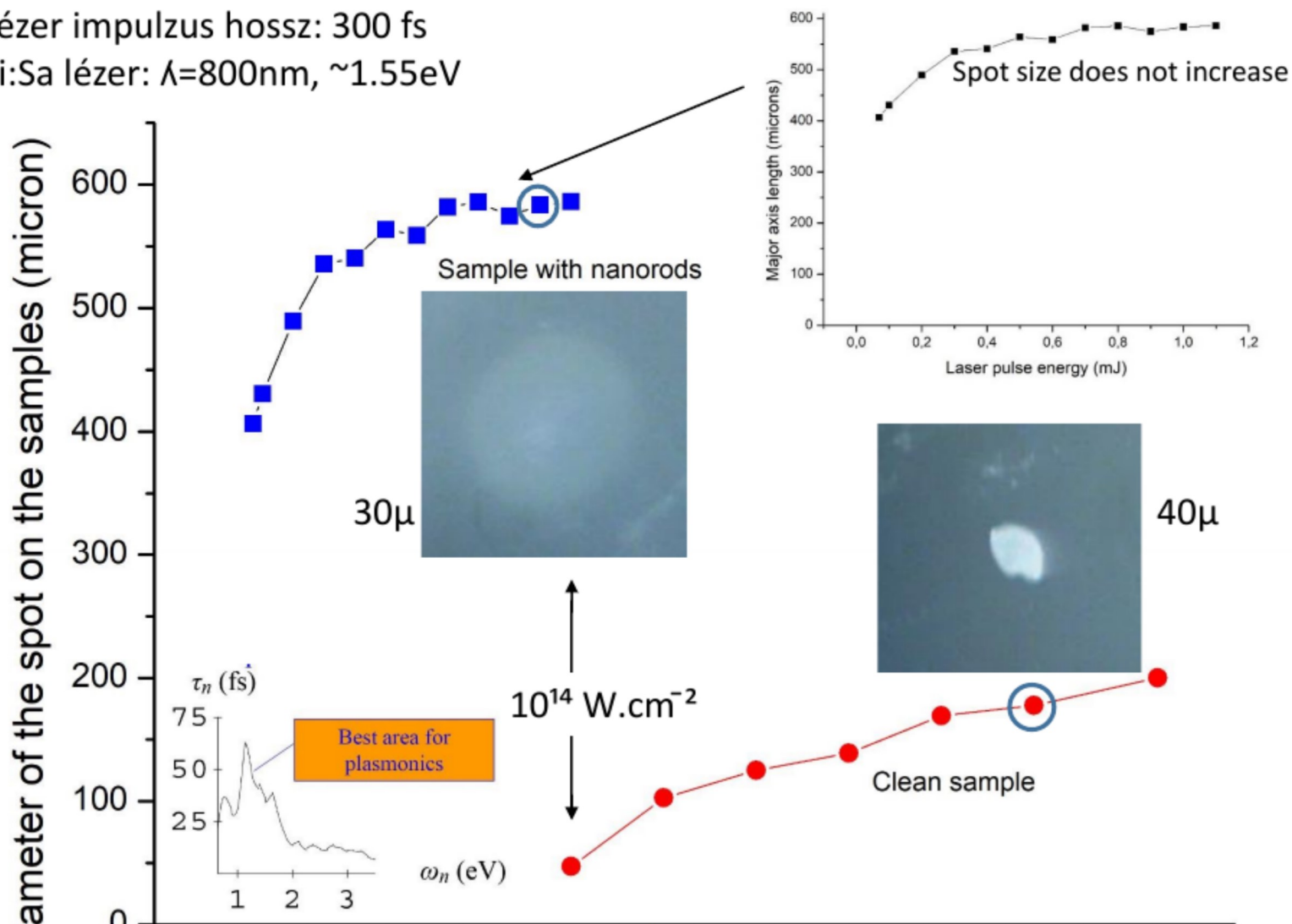
Lézer

Nanorudak hatása: foltméret növekedés

Szerkezeti átalakulás?

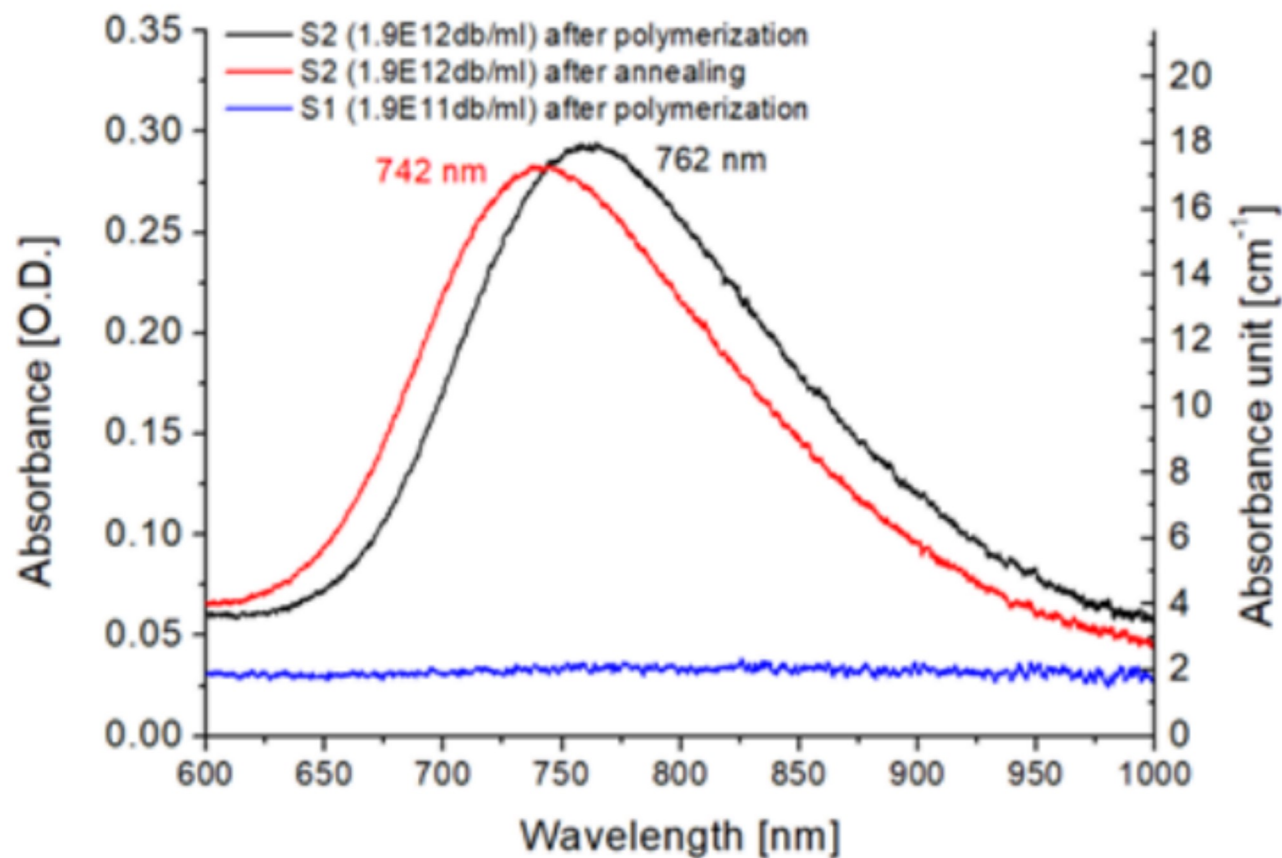
Lézer impulzus hossz: 300 fs
Ti:Sa lézer: $\lambda=800\text{nm}$, $\sim 1.55\text{eV}$

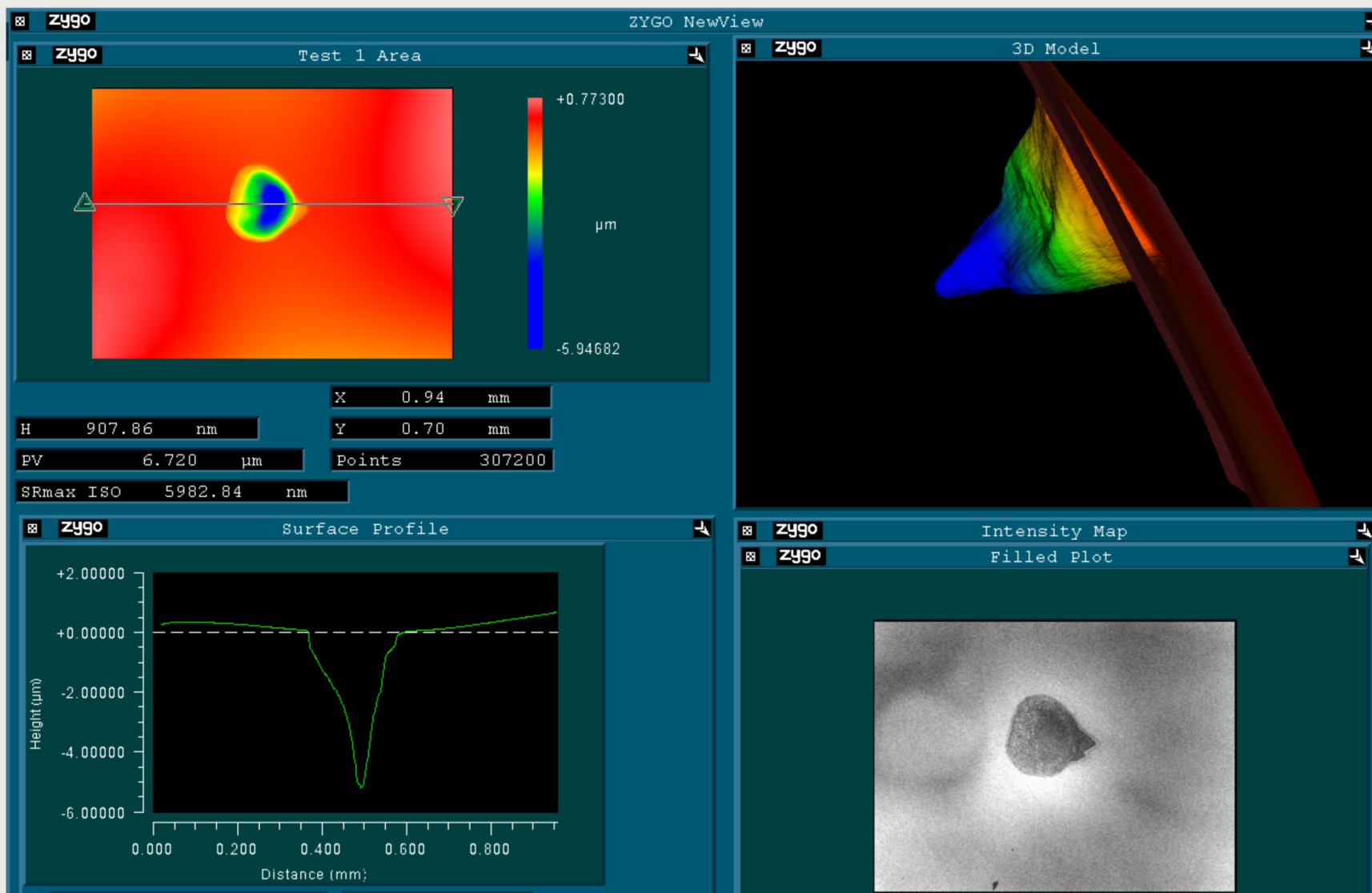
Mennyi nanorészecske kell?

elnyelési spektrumok

Optical spectra

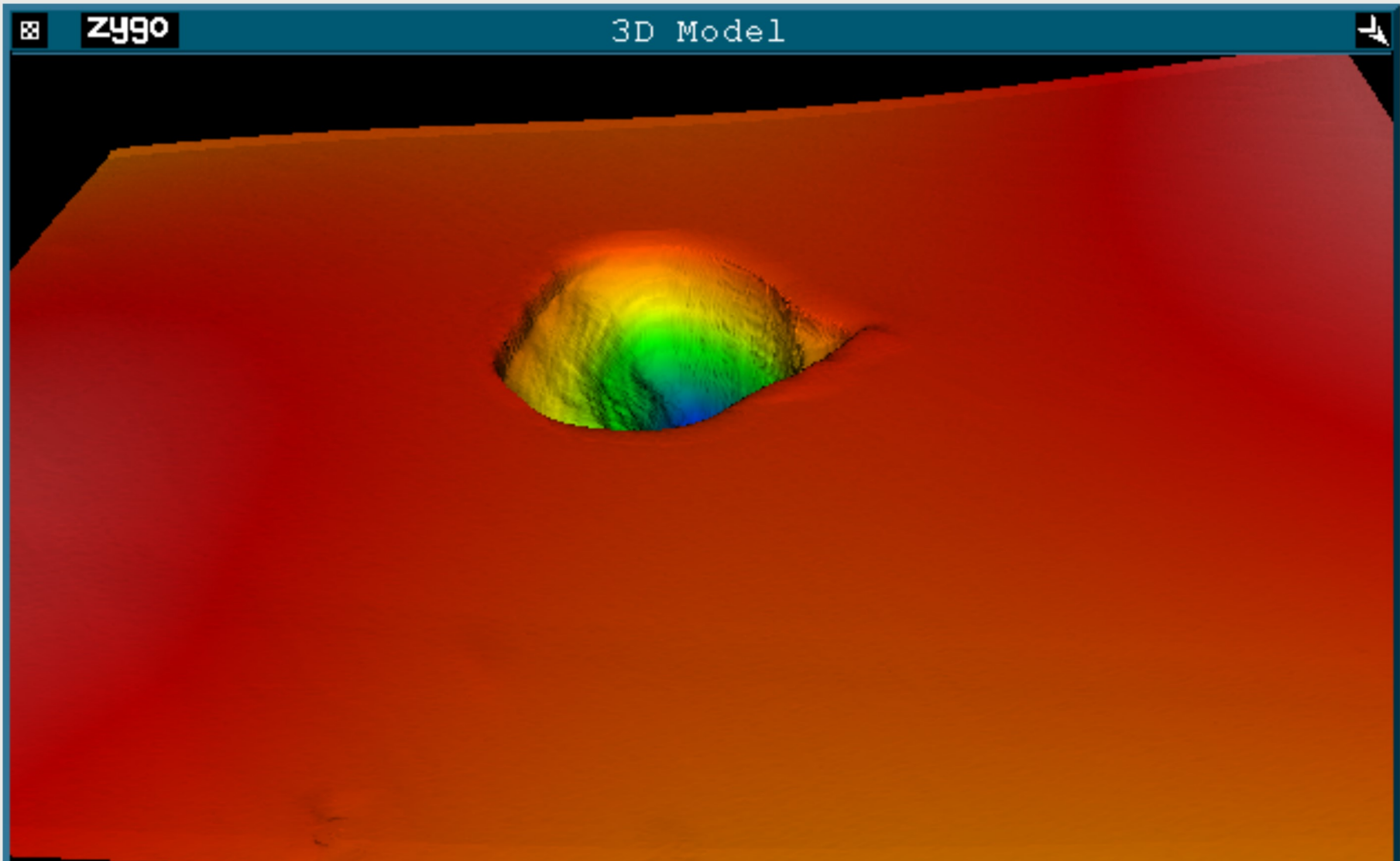

Belövés hatása: szerkezeti változások mélységprofil

Belövés hatása: szerkezeti változások

3D kráter rekonstrukció

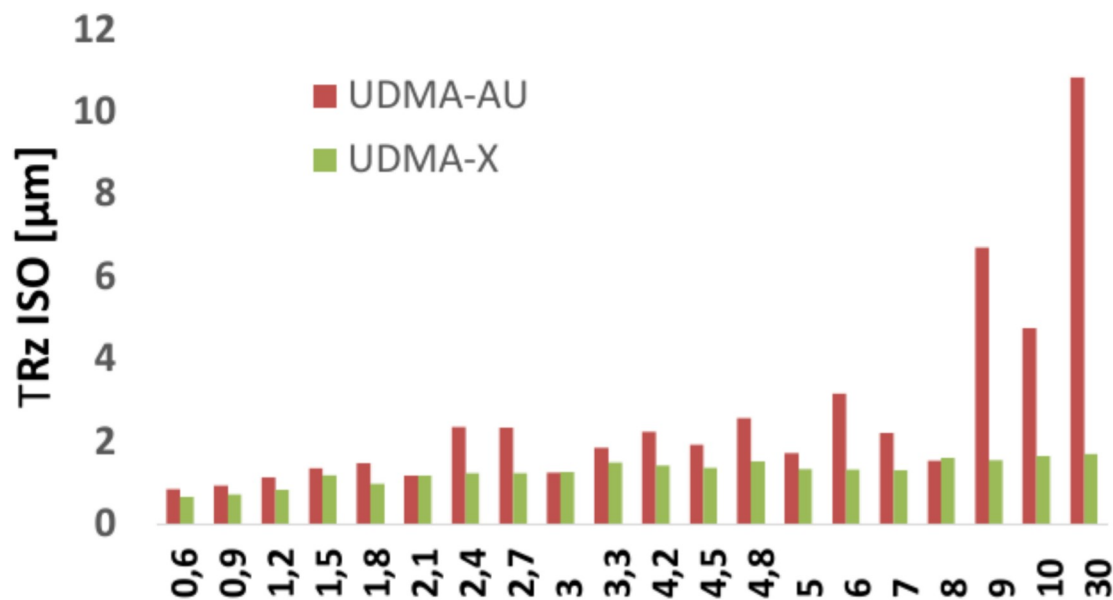

Belövés hatása: szerkezeti változások

ISO statisztika

R_z ISO

Average peak-to-valley profile roughness. The average peak-to-valley roughness based on one peak and one valley per sampling length. The single largest deviation is found in five sampling lengths and then averaged.

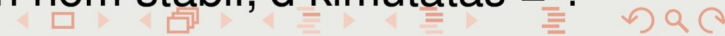

3. Technika: ötleteink

Tervezett rétegek egyidejű begyűjtással

- Vékony (20μ) 2D rétegek: egymással szemben két szinkronizált nyaláb.
- Au nano rudacskák: a targetben növelni az elnyelést.
- gyenge kh. n -termelés: $p + e_{\text{plazmon}}^- \longrightarrow n + \nu_e$.
(Widom – Larsen)
- $n + p \longrightarrow d + \gamma$ a legegyszerűbb fúzió, nincs Coulomb gát

De: szabad n nem stabil; d kimutatás = ?

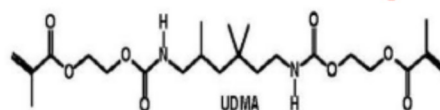
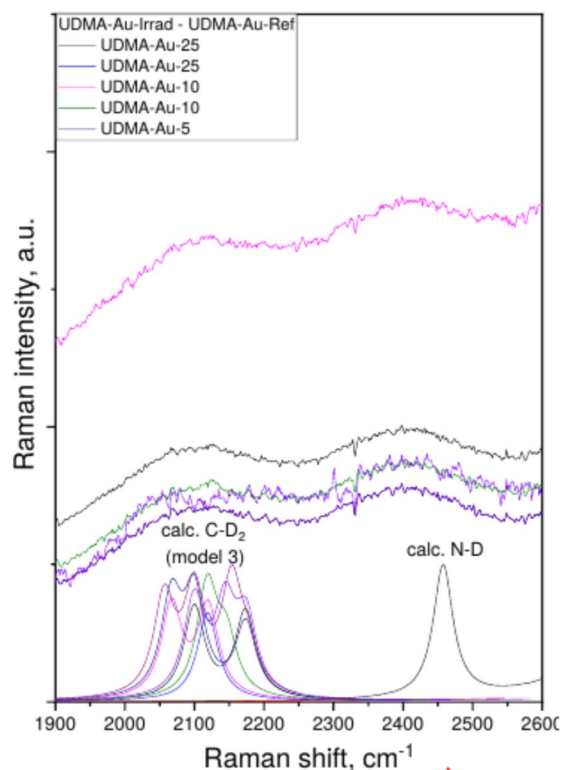
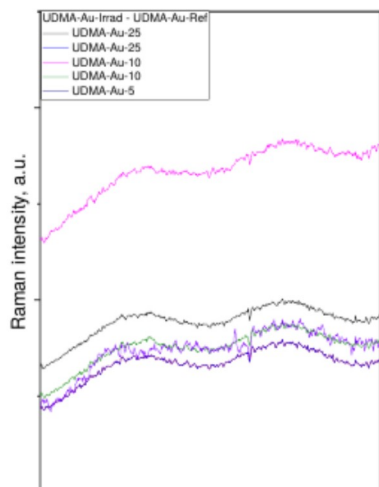
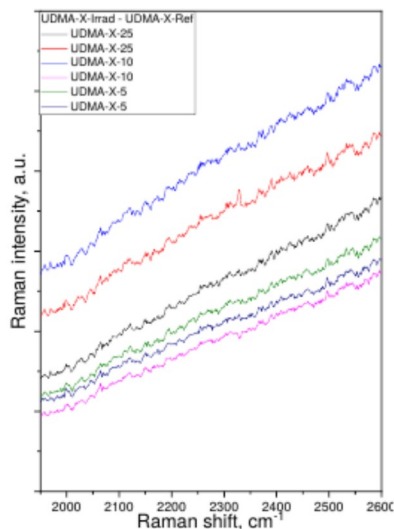

Deuteron vadászat 1

SERS spektroszkópia

nem publikált, szabadalmi igény: 2021.11.09.

Arany nanorudakkal dópolt átlátszó polimer besugárzása nagyintenzitású lézer impulzusokkal

Raman szórás spektrumok

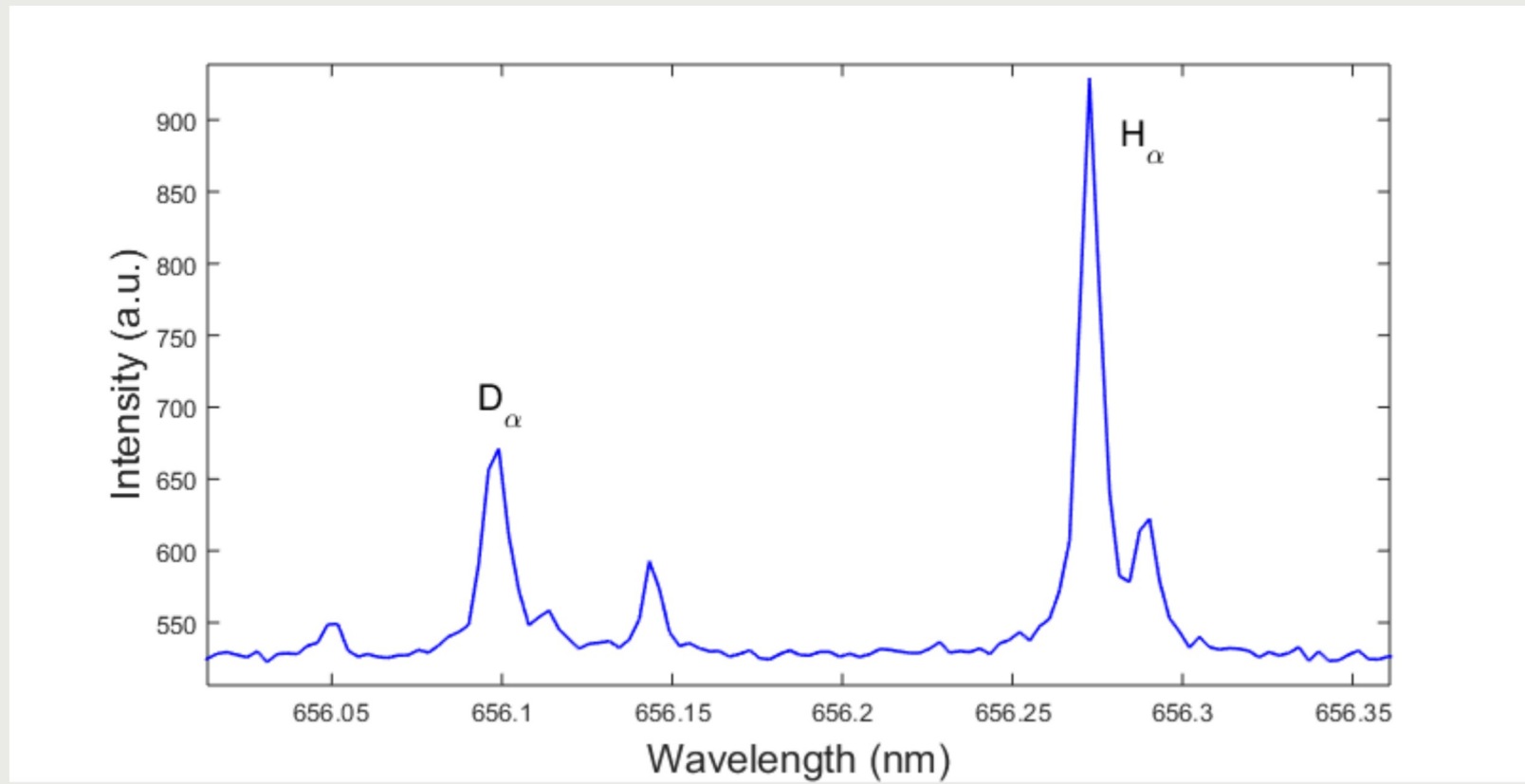
$$I_{\text{laser}} > 10^{16} \text{ W/cm}^2$$

Előzetes eredmény

Deuteron vadászat 2

LIBS spektroszkópia

Előzetes, nem reprodukált, nem publikált

Fizikai háttér

reakciók – elvi séma

- nanotechnológia séma: nano fém antennák tervezése, implantálása, mérése
- kvantumoptika séma: belövés beállítása, szinkronizálása, on-line mérések
- transzmutáció séma: lézer $\rightarrow$ plazmon $\rightarrow$ lassú neutron $\rightarrow$ d+t termelés
- fúziós séma: lézer $\rightarrow$ fúzió $\rightarrow$ hő $\rightarrow$ áramtermelés
- spektroszkópia: előtte vs utána, nano-val vs anélkül, CH vs CD rezgések, DNS fragmentumok

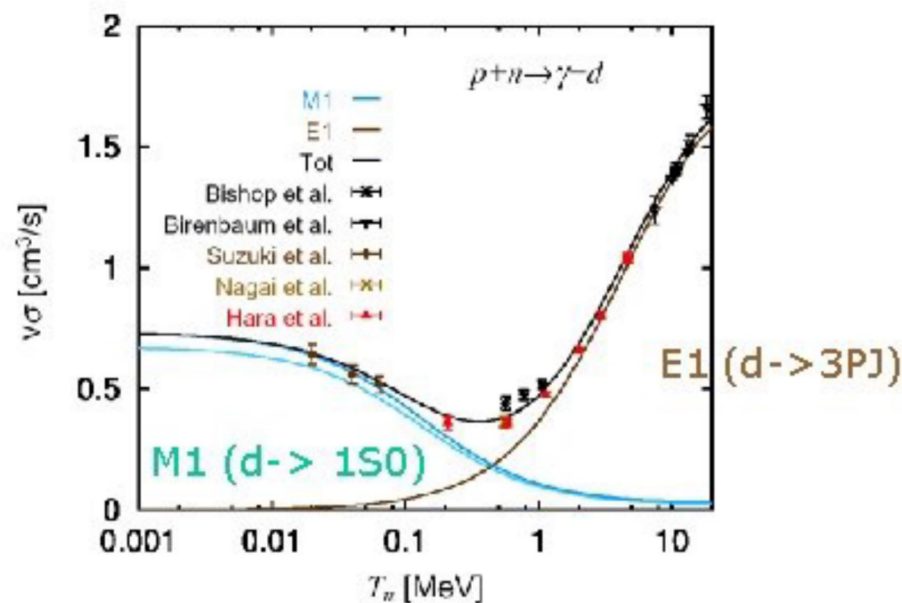

Radiative neutron capture on proton

$$n + p \rightarrow \gamma + d \quad : \quad J_{\mu}^{cm} \quad , \quad \mathbf{q} = \mathbf{q}_0 = E_{\gamma}$$

first nuclear reaction in BBN

TS et al. (95),

Rupak (00)

Eredmények summája

az első év

- 1 Belövési kráterek mérése
- 2 CH_2 vs CD_2 , NH vs ND Raman vonalak
- 3 20 Publikáció, konferencia szekció
- 4 Kísérleti fejlesztés: LIBS, tömegspektrométer, nukleáris háttér
- 5 Heti 2 skype meeting
- 6 Projekt postdoc: Papp István, Kámán Judit, Kumari Archana

Miért másképp, mint mások?

If we all bark against the same tree, we would not make any progress (t'Hooft)

- A fúziós energiatermelés egyik zavaró instabilitását megkerülhetjük az egész target egyidejű begyújtásával.
- Ezt nanorészecske-sűrűségprofil kialakításával keressük.
- Nagyon kis mennyiségek detektálása felületerősített Raman spektroszkópiával, LIBS-szel és tömegspektrométerrel.

Ez mind saját ötlet.

Szakmai felelősök

Biró Tamás, Kroó Norbert

